

מלקוּם

שבועות וירטואלי
בבית אבי חי

בית המקדש ונשים

"אישה בעזרה מניין?" (בבלי קידושין נב, ע"ב) | **הרבה פרוכ' דליה מרקס**

מה היה מקומן של הנשים בקודש בעולם העתיק? האם עלו לרגל? האם היו שותפות בעבודתו? עד היכן נכנסו? מה נוכל לומר על החלל המקודש של המקדש בהקשר המגדרי?
אני מזמינה אתכם לעיין במקורות מספרות חז"ל העוסקים במקומן של נשים בבית המקדש. מובן שהמקור רות האלה אינם היסטוריים במובן המדעי של המילה, אולם הם פותחים צוהר מעניין אל תודעתם של קדמונינו כשהרהרו על מרחב מקודש ומגדרי.
המסקנות של הלימוד הזה יכולות להיות מגוונות. בעיניי זה כוחם של מקורות האלה. אפשר לעבור על כל המקורות הבאים ולהתייחס לשאלות עליהם, ואפשר לעבור על חלקם.

האם נשים עלו לרגל?

1 ← שמות כג, יז; לד, כג; דברים טז, טז

”שֵׁלֶשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה יֵרָאֶה כָּל זָכוּר אֶל פְּנֵי הָאֵדֶן הַ”

(שמות כג, יז; לד, כג; דברים טז, טז)

הציווי על עלייה לרגל בשלוש רגלים בתורה מוּחָל רק על הזכרים.

- האם יש עוד מצוות שמדברות במפורש רק על הזכרים?
- מה אנחנו יודעים על עליית נשים לרגל לבית המקדש ברגלים? האם יש בתנ”ך דוגמאות לסיפורים על נשים שעלו לרגל במסגרת המשפחה?
- האם יש מצוות המחייבות נשים להיות בבית המקדש?

הקורבן הנשי ביותר: קורבן היולדת

פרק יב בספר ויקרא עוסק באחת החוויות האנושיות המופלאות והנשגבות ביותר – הלידה. היולדת נחשבת טמאה מבחינה ריטואלית, ועליה להיטהר. תהליך ההיטהרות הוא דו-שלבי: הראשון ימי ”נדת דות” (ויקרא יב, ב), שבעה ימים במקרה של הולדת בן זכר ושבעים במקרה שילדה בת. בזמן הזה היא אינה רשאית לקיים יחסי אישות עם אישה. בשלב השני ”תִּשָּׁב בְּדַמֵי טְהָרָה” (שם, ד). בזמן הזה היא מותרת לקיים חיי משפחה רגילים אבל ”בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגַּע וְאֵל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא עַד מְלֵאת יְמֵי טְהָרָה” (שם). עם סיום ימי הטהרה מתארת התורה טקס של הבאת קרבן אל הכהן, והרי הוא לפניכם.

2 ← ויקרא יב, ו-ח

”וּבְמֵלֵאת יְמֵי טְהָרָה לְבֵן אוֹ לְבַת תָּבִיא כֹּבֵשׁ בֶּן שָׁנָתוֹ לְעֵלָה וּבֶן יוֹנָה אוֹ תֵר לַחֲטָאת אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶל הַכֹּהֵן: וְהִקְרִיבוּ לִפְנֵי ה' וְכִפֶּר עָלֶיהָ וְטָהַרָה מִמִּקְרַח דָּמֶיהָ זֹאת תּוֹרַת הַיִּלְדוֹת לְזָכָר אוֹ לְנִקְבָּה: וְאִם לֹא תִמְצָא יָדָהּ דִּי שֶׁהָיָה וְלִקְחָהּ שְׁתֵּי תְרִים אוֹ שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעֵלָה וְאֶחָד לַחֲטָאת וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהַרָה.”

- התורה מתמקדת כאן ביולדת, לא בוולד. מה לדעתכם הסיבה?
- כדי להרחיב מעט על קורבן היולדת, אפשר לעיין כאן: tinyurl.com/y9eoeu7u

ככל הנראה, רוב הנשים הביאו שני תורים או שני בני יונה (ולא כבש ועוף, ככל הנראה בגלל המחיר הגבוה של הכבש, שאותו רוב הנשים לא יכלו להרשות לעצמן). ואכן המשנה מכנה את קורבן היולדת בשם ”קורבן הקן”, המציין את שתי הציפורים שהובאו אל הכהן. המשנה שלפנינו מספרת על תקנה אמיצה של רבן שמעון בן גמליאל, נשיא הסנהדרין בדור החורבן. הוא נתקל במצב לא צפוי של אינפלציה, בגלל ביקוש גבוה לקורבן הקן. לכן גזר שאף שנשים חייבות מן התורה להביא קורבן על כל לידה ועל כל מקרה של זיבה, הן יכולות להביא רק קורבן אחד והוא יכסה את כל המקרים שבהם הן חייבות.

3 ← משנה כריתות א, ז

"מעשה שעמדו קנים בירושלים בדינרי זהב. אמר רבן שמעון בן גמליאל: המעון הזה, שלא אליו הלילה, עד שיהו בדינרין! נכנס לבית הדין ולימד: האשה שיש עליה חמש לדות ודאות, חמש זיבות ודאות, מביאה קרבן אחד, ואוכלת זבחים, ואין השאר עליה חובה. ועמדו קנים בו ביום ברבעתים."

- מה המוטיבציה של רבן שמעון לתקן את התקנה שהביאה להורדת מחירי קורבן הקן? שימו לב שבתקנתו עקר למעשה מצווה מן התורה (שאותה ראינו ב"ויקרא" יב), בדומה למצוות פרוזבול, למשל.
- רבן שמעון נשבע בשם המקדש "המעון הזה". פרוץ' חנה ספראי ז"ל אמרה על כך, שלשונו של רבן שמעון מלמדת שלדידו, טובת הנשים היא טובת המקדש. מה דעתכם?

עד היכן נכנסו נשים אל בית המקדש

(או עד היכן יכלו להיכנס במציאות ובמחשבה)

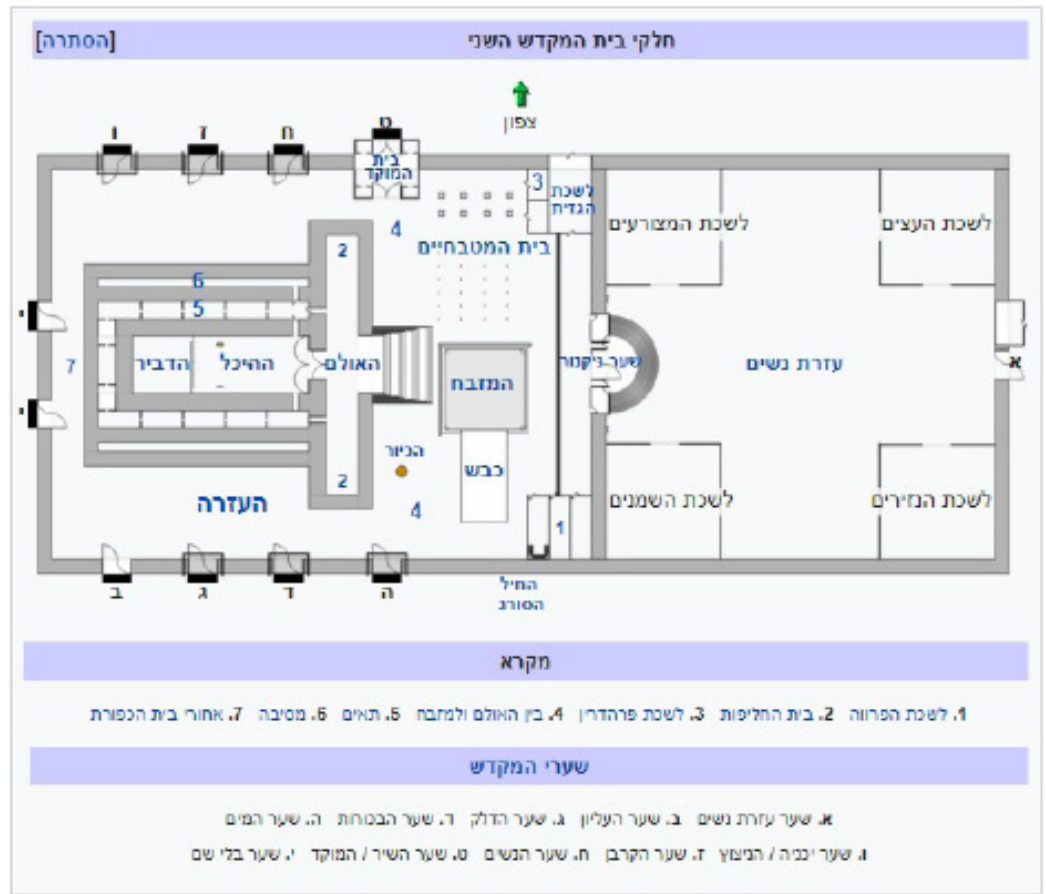
מסכת כלים במשנה פותחת במניין של עשר רמות של טומאה, ומיד לאחר מכן מונה עשר דרגות של קדושה. הרשימה הולכת מהקדוש פחות אל הדרגה המקודשת ביותר, ומן המקום שאליו יכולים להיכנס הכול אל מקום שאליו יכול להיכנס רק אדם אחד ורק ברגע אחד בשנה. לנוחותכם מצורף בעמוד הבא שרטוט משוער של מבנה בית המקדש השני.

4 ← משנה כלים א, ו-ט

"עשר קדושות הן: ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות, ומה היא קדושתה? שמביאים ממנה העומה, והביכורים, ושתי הלחם, מה שאין מביאין כן מכל הארצות; עיירות מוקפות חומה מקודשות ממנה שמשלחין מתוכן את המצורעים [...]; לפנין מן החומה מקודש מהן שאוכלים שם קדשים קלים ומעשר שני; הר הבית מקודש ממנו, שאין זבים וזבות נידות ויולדות נכנסין לשם; החיל מקודש ממנו, שאין גויים וטמא מת נכנסין לשם; עזרת הנשים מקודשת ממנו, שאין טבול יום נכנס לשם ואין חייבין עליה חטאת; עזרת ישראל מקודשת ממנה, שאין מחוסר כיפורים נכנס לשם וחייבין עליה חטאת; עזרת הכוהנים מקודשת ממנה, שאין ישראל נכנסין לשם אלא בשעת צורכיהם לסמיכה ולשחיטה ולתנופה; בין האולם ולמזבח, מקודש ממנה, שאין בעלי מומין וכרועי ראש נכנסים לשם; ההיכל מקודש ממנו, שאין נכנס לשם שלא רחוש ידים ורגלים; בית קודש הקודשים מקודש מהן, שאין נכנס לשם אלא כוהן גדול ביום הכיפורים, בשעת העבודה."

(משנה כלים א, ו-ט)

- זהו את "עשר הקדושות", כלומר את עשר דרגות הקדושה. האם אומנם יש עשר דרגות?
- מה יכולה להיות המטרה של המשנה במניין ההיררכי של עשר קדושות?
- מה מאפיין את הקדושות? מה חסר ברשימה הזו? כיצד נוכל להבין את היעדר הזה?

(מבנה בית המקדש השני על פי תפארת ישראל מתוך ויקיפדיה)

יש הטוענים שבעזרת נשים היו רק נשים, וכי נשים הגיעו רק עד עזרת הנשים ולא נכנסו פנימה. המקורות הבאים מבקשים לבחון את האמירה הזו.

5 ← ספרא, ויקרא, דבורא ב, ב

"בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: הנשים סומכות רשות. אמר רבי יוסי: אמר לי אבא אלעזר: היה לנו עגל זבחי שלמים והוצאנוהו לעזרת הנשים וסמכו עליו הנשים לא מפני שהסמיכה בנשים אלא מפני נחת רוח של נשים."

התורה מלמדת שיש לסמוך ידיים על ראש הקורבן (הכוונה לקורבנות היחיד של בהמה). הכוונה היא לכך שבעל הקורבן סומך ידו על ראש הבהמה לפני שחיטתה, נשען עליה ואומר את הטעם להקרבתה (וידוי, הודיה וכו'). סמיכת הידיים על הקורבן היא דרך ליצור קשר אינטימי ומיוחד בין מעשה ההקרבה ובין החוויה האישית של המקריב. ללא הסמיכה ניטל חלק חשוב מן המצווה.

אנו שומעים על סמיכת הידיים בפתיחת ספר ויקרא: "דַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם [...] וְסִמְךָ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֵלָה וְנִרְצָה לּוֹ לְכַפֵּר עָלָיו" (ויקרא א, ב-ד). מפסוקים אלה המדגישים את "בני ישראל" למדו חז"ל שנשים פטורות מסמיכת ידיים על קורבן.

- האם ההבנה שהביטוי "בני ישראל" מתייחס לגברים בלבד היא ההבנה היחידה של ביטוי זה? יש לכם עוד דוגמאות לשימוש דומה בביטוי "בני ישראל"?
- מה יכולות להיות הסיבות לכך שנשים אינן מחויבות בסמיכת ידיים על קורבן ומה ההשלכות הרוחניות, גשיות והתיאולוגיות של הדבר?
- מה עומד בבסיס הוויכוח בין הדעה הראשונה במשנה ובין דברי רבי יוסי ורבי שמעון? מה ההבדל העקרוני בין איסור ובין פטור? האם תוכלו לחשוב על דוגמאות שבהן כשההלכה פטרה נשים ממהו הפטור התפרש כאיסור?
- מה נוכל ללמוד מהמסורת שמוסר אבא אלעזר על ההתנהלות של עבודת בית המקדש, ועל מקומן של הנשים בו?
- מה נוכל לומר על הקטגוריה "נחת רוח של נשים"? האם מוכרים לכם דיונים מודרניים על החלטה בשאלות דתיות כיום?

← ב תוספתא ערכין ב, א

"לעולם לא נראית אשה בעזרה אלא בשעת קרבנה בלבד, ולא נראה קטן בעזרה אלא בשעה שהלויים אומרים בשיר:"

- האם המסורת הזו מן התוספתא עומדת במתח עם מה שראינו קודם?
- מה נוכל ללמוד על הכניסה לחלקים הפנימיים יותר של בית המקדש? במקום אחר נאמר: "שאינן ישראל נכנסים לשם [לעזרה] אלא בשעת צוריהם, לסמיכה ולשחיטה ולתנופה" (משנה מכות א, ח). האם יש הבדל בין מה שמוסרת המשנה ובין האמור כאן בתוספתא?

בפנים או בחוץ, ביחד או לחוד? איפה היו הנשים בבית המקדש?

- בניגוד למה שאנשים רבים סבורים, בעזרת הנשים בבית המקדש, כלומר בעזרה הגדולה שבו, היו נשים וגברים כאחד. שם שכנו ארבע לשכות מיוחדות שבהן התקיימו פעולות השגרה של המקדש, שם קרא הכהן הגדול בתורה בסוף עבודת יום הכיפורים ושם התקיימה חגיגת בית השואבה בסוכות.
- המשנה במסכת מידות (מקור 7) מתארת מצב של בניית "כצוצרה" (גזוסטרא, מרפסת) כדי להפריד בין נשים וגברים. האם זה היה המצב הראשוני או שכך תוקן לאחר זמן? קראו את מקור 8, ועמדו על התהליך המתואר שם.
 - החוקרים והפרשנים נחלקים בשאלה אם ההפרדה שנעשתה בשלב מסוים בין נשים וגברים הייתה קבועה או שהתקיימה רק בשמחת בית השואבה, שבה הייתה סכנה של "קלות ראש". מה דעתכם? האם תוכלו לשער מהי מערכת האמונות והדעות של אלה המחזיקים בעמדה שמדובר בתקנה קבועה ובין אלה הסבורים שהיא נועדה רק לחג?
 - האמור במסכת סוכה בבבלי (מקור 9) מפרט עוד יותר את התהליך של החציצה בין הנשים ובין הגברים. מה נוכל ללמוד מן התהליך המתואר כאן?
 - המובאה ממסכת קידושין (מקור 10) אינה מדברת על בית המקדש, אלא על נשים וגברים באופן כללי. מה נוכל ללמוד ממנה על עמדת חז"ל על נשיות ועל גבריות, ועל ממדים מגדריים של המרחב?

7 ← משנה מידות ג, ה

"עזרת הנשים היתה אורך מאה ושלישים וחמש על רחב מאה ושלישים וחמש [...] וחלקה היתה בראשונה והקיפוח כצוצרה, שהנשים רואות מלמעלן והאנשים מלמטן כדי שלא יהו מעורבין."

8 ← תוספתא סוכה ד, א

"בראשונה, כשהיו רואין שמחת בית השואבה, היו אנשים רואים מבפנים ונשים רואות מבחוץ. וכשראו בית דין שהן באין לידי קלות ראש עשו שלוש גזזטראות בעזרה, כנגד שלש רוחות, ששם נשים יושבות ורואות בשמחת בית השואבה, ולא היו מעורבין."

9 ← בבלי סוכה נא, ע"ב

"תנו רבנן: בראשונה היו נשים מבפנים ואנשים מבחוץ, והיו באים לידי קלות ראש. התקינו שיהו נשים יושבות מבחוץ ואנשים מבפנים. ועדיין היו באין לידי קלות ראש. התקינו שיהו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה."

10 ← בבלי קידושין כב, ע"א

"אמר רב כהנא: אנשים מבחוץ ונשים מבפנים – אין חוששין משום ייחוד; אנשים מבפנים ונשים מבחוץ – חוששין משום ייחוד. במתניתא תנא איפכא. אמר אביי: השתא דאמר רב כהנא הכי, ותנא מתניתא איפכא, אנא נעביד לחומרא. אביי דייר גולפי, רבא דייר קנה. אמר אבין: סקבא דשתא ריגלא."

ד. "האישה שדחקה ונכנסה": חז"ל מהרהרים על מקום הנשים בבית המקדש

(ועל המקום שהיה יכול להיות להן)

במהלך הדיון בשאלה במה ניתן לקדש אישה, והאם כהן יכול לקדש אישה בחלק שלו בקורבן, מוסר התלמוד סיפור יוצא דופן מתח ותחרות קשים בין שני בתי מדרש, זה של רבי מאיר וזה של רבי יהודה, וכן מה קורה לאחר מותו של רבי יהודה הזעם על תלמיד של הרב המנוח שדחק ונכנס לבית מדרשו, ואתגר אותו בשאלה הלכתית. השאלה עצמה ראויה למדי (והיא מציגה גם את עמדת המשנה בנושא), אבל רבי יהודה ראה אותה כקנטרנית ופוגענית. הוא אינו עונה באופן ענייני, אלא מתריס: "וכי אישה בעזרה, מניין?" רבי יוסי מהרהר בשאלה ונותן שלוש תשובות אפשריות, השלישית ביניהן חשובה לענייננו במיוחד. מעניינת לא כחות ההתייחסות של פרשני התלמוד לסוגיה הזו.

משנה בחלקו – שלקח עם אמו הכהנים. במעשר שני כו' – וקמנו רבי מאיר: מעשר מן נגזו הוא. רבי יהודה אומר במדוי קידש – דנפשה מן הדיוט הוא. בשוגג לא קידש – נגמלו מפלג לה. ובהקדש בו' – ועממייהו מפלג נגמלו.

גמרא בה' לרבית קדישים קלים – להמתיב עליהם קינן טעה. ק"ך על נג דלון נגעתי על ההקדשות, והגעש עליהם אלו מילא חסם על שנתה הפקדון, ד"יובש נעממו" כתיב – הו לימרו לו מ"כיה". "ומשע נעממו" נמי קיימא דהו לפי שנתה. כי קא זכו – בן כהנים משלח ביהוה. הפקדת למוסרין ותיקא חס מן הנהי. המקדש בחלקו – לארי שאלוק, וגל קמי "המקדש נקדשין קלים" = מקדשין = לקדשין קוגרין = כמו "לקדש את קושר" (מטעם מה) – לקח גילוי נכחות לרשיע עם מפיקס וכן עומד כנגדו. וכו' ובשה בעודה מנון – דקמי קדש קדישים. ובי סל ויוליס מן לנורה לעיל לעובת נגמי. סה נפלים ביהוה. **אדם פון נגמולו נהו. דמנון נפלים בתמוהו נפק קדש. דמכמז לעילו לבתו – קמיט לו טרה. דחקה ונכנסה מרו – ופי לה סלכרנו לנפול כתיב מנדרים מה לימרו לם קדש, סל קידושין סה סל למו? וכי צרכין – וסילו לקדש בו חשב. באש – מלון סל אלון הושווה ללון סל מונח: מה מונח ללילה – ק"ך סלן ללילה, ובל לברי אחר.**

רש"י

תוספות

המקדש בחלקו אינה מקודשת – ואם תומר: מי גרע מהמקדש י"ל מנת שאדבר לקח לשלשון (קדושין ט"א), דמקודשת, אף על פי שאל נזק כלום אלא ששהה לה התחלה ויש לומר: דלא דמי, דהתם יכול לטול שכר מדיבור, וחיי אילונו נזק לה מרובה. אבל אכא – חובט הטהא הטהא אינה משלי, דהא ממונ גבוה הוא, ואינו יכול לקח ממונ המתאה שעתה לה. [אף על כן דאית ביה שיה פרט, שיה יכול למכרה לכהן – מכל מקום כיון שחוא ממונ גבוה אינה מקודשת, ולא דמי לילע מנת שאדבר עליו לשלשון. תוספות ישנים.]

וזי אשה בעורה מנין – פירש הקושטור. דאיא אשה נכנסה בעורה, כדתין פרק קמא דמילה, ולא קד, ולא אשכח בעורה ודנתה ודשמי אסורות ליהא בעורה, שחרי פרק קמא דמילה תני: חתול מקדש חוטט שאין מנת מת כונס ליה מליה חוטט עורת יוטאלי איה מחוסר דמורו כונס לשם, וחוביס ליה טהא. לנעמה חוטט עורת כונסין שאין ישראלים כונסין לשם אלא בעות צרחה, למכותי שחיטה טהמ. ולא קמי נשים שאין נכנסות שמי, ועוד. חנן פרק מילי דמילין (י"ב) אהו יכלי אשכח בעורה, ואם כן יוכלי לנעמה בעורה ועד. חרי טויה וטורה נכנסת בעורה לחנין: לכן ראה לי. וכי אשה בעורה והקדשת מנין חרי און גרולת שחבס לעל כדי לתקדש, שחרי ביוקר הוא. **ולמא דשכיחא חיה, ולא איירי טגא מוח.** [זהו יהיה לך מקדש כו' – טש: דלשון תוספת דמשמע כל צרכין, ולא אצטרין לכבוש יוספות וטוספות ישנים.]

תוספות

א משה כהן המקדש בחלקו באותו חלק שמקבל מן הקרבנות שחלק עם אחיו הכהנים, בין שקדש בקדשי קדשים, בין שקדש בקדשי קדשים קלים – אינה מקודשת. המקדש אשה במעשר שני, בין שפעשה זאת בשוגג בין שפעשה זאת כמזיד – לא קידש, דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומר: אם עשה זאת בשוגג – לא קידש, כמזיד

א משה "המקדש בחלקו. בין קדשי קדשים בין קדשים קלים – אינה מקודשת. במעשר שני; בין שוגג בין מזיד – לא קידש, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: לא קידש, קידש, ובשוגג – לא קידש, דברי ר' מאיר. רבי יהודה אומר: לא קידש, במזיד – לא קידש."

ב גמרא ויציעים: נמא מתנין. והאם לומר כי נשתנתין שלא כשיטת ר' יוסי הגלילי. דתניא [ושנויה ברייתא] לענין הבאת קרבן אשם מעילות: "ומעלה מעל בה" (ויקרא ה, כא) לרבוב קדשים קלים שחן ממונו של בעל הקרבן להתחייב עליהם אשם. אילו דברי ר' יוסי הגלילי, ואם החילקם שוכה בהם הכהן ממונו הם, מרוע אינו יכול לקדש בהם: ודוחים: אפילו חוטמא אלא [וחאן] ששנתנו כשיטת ר' יוסי הגלילי, ואולם כי קאמר [כאשר חאן ר'] יוסי ויוסי הגלילי שהם פמנו הרי זה דוקא לאחר שחיטה – לא. מאי נעמא [מה שנתנו] של רבי: כי קא זכו [כאשר זוכים] ההנהיחם לקדש? לאחר שחיטה – משלחן גבוה קא זכו כלומר הם מקבלין את חילקס מחין מה שזכה בו המוכה ואין להם בעלות משלהם בקרבן. ומציעים: דיקא נמי [מודיק נג טו] דקמי' [שנוה] במשנתנו: המקדש בחלקו כלומר בחלק שקיבל לאחר שהתחלק עם חבריו הכהנים, בין קדשי קדשים ובין קדשים קלים לא קידש. ונכנסים: אכן, שמע מינה [נזמ חאן] שכן הוא. חנו רבנן [שנו ונחמיס] לאחר שחיטה של ר' מאיר אמר להם? ר' יהודה תלמידי: אל יכנסו תלמידי מפני שקנטרנימם, המרדש שלנו, ולא ללמוד תורה הם באים לקפחני (לצערני) בהלכות הם באים. דחק סומכוס (תלמידו של ר' מאיר) ונכנס בכל זאת. אמר להם: כך שנה לי ר' מאיר: המקדש בחלקו, בין קדשי קדשים ובין קדשים קלים – לא קידש. ששמו ר' יהודה את הדברים כסו ר' יהודה עליהם על התלמידים. אמר להם: לא כך אמרתי לכם: אל יכנסו מתלמידי ר' מאיר לכאן מפני שקנטרנימם, ולא ללמוד תורה הם באים לקפחני בהלכות הם באים. בעורה מנין? וי' שחרי און נשים ונכנסת לעזרה במקום ששם אוליס הכהנים את הקדשים. ואין טעם לרין ברבר בלתי מציאות. אמר ר' יוסי שהיה שם יארמו: מאור שבב (מה) יהודה כנסו יוסי שחק – דברי תורה מה הוא עליה? שאין לומר שאין מקום להלכה זו – וכו' אין אדם עשוי לקבל קידושין לבתו בעורה? ואין הכרח שנתון הקידושין במישרין ליד האשה אלא ליד אביה, ועוד וכו' אין אשה עשויה לעשות לה שליח לקבל קידושיה בעורה? ועוד: דאם דחקה האשה ונכנסה מאי [מה] חרי? ואין חרי עשוי לקבל קידושין על בעיה זו. תניא [שויה ברייתא] שחולקו חכמים אלה בעיה זו, ר' יהודה אומר: מקודשת, ר' יוסי אומר: אינה מקודשת. אמר ר' יוחנן: שניהם מקרא אחד דרשו, שאמרו בתורה לכהן: "זה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש" (במכרז קדשים, ואין טעם לרין ברבר בלתי מציאות. אמר ר' יוסי שהיה שם יארמו: מאור שבב (מה) יהודה כנסו יוסי שחק – דברי תורה מה הוא עליה? שאין לומר שאין מקום להלכה זו – וכו' אין אדם עשוי לקבל קידושין לבתו בעורה? ואין הכרח שנתון הקידושין במישרין ליד האשה אלא ליד אביה, ועוד וכו' אין אשה עשויה לעשות לה שליח לקבל קידושיה בעורה? ועוד: דאם דחקה האשה ונכנסה מאי [מה] חרי? ואין חרי עשוי לקבל קידושין על בעיה זו. תניא [שויה ברייתא] שחולקו חכמים אלה בעיה זו, ר' יהודה אומר: מקודשת, ר' יוסי אומר: אינה מקודשת. אמר ר' יוחנן: שניהם מקרא אחד דרשו, שאמרו בתורה לכהן: "זה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש" (במכרז

מסורת הש"ס
ה. קי"ב, ב"ב. ירושלמי דמיא פיא חרי. שם עמיש פ"א. ויטמתא קדושין פ"ד ג.
ו. בכורות ט"ב.
ז. קי"ב, ב"ב. ביב. כ"ב. ויחוס קידא. בכורות ג"ב.
ח. תורה וא"ל ירושלמי ביק פיא חרי. [וחנון ספחים ג"א. ביק ע"א. שחרין ע"ב.ב.]
ט. קי"ב, ב"ב.
י. קי"ב, ב"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ח"ב. ספחים כ"א.
יא. יבמות מ"א. ביק ש"ם. ג"א.
יב. מנחות ג"א. חרין ק"א.
יג. קדוש, ב"ב.
יד. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
טו. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
טז. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
יז. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
יח. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
יט. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
כ. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
כ"א. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
כ"ב. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
כ"ג. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
כ"ד. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
כ"ה. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
כ"ו. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
כ"ז. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
כ"ח. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
כ"ט. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
ל"א. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
ל"ב. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
ל"ג. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
ל"ד. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
ל"ה. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
ל"ו. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
ל"ז. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
ל"ח. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
ל"ט. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
מ"א. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
מ"ב. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
מ"ג. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
מ"ד. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
מ"ה. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
מ"ו. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
מ"ז. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
מ"ח. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.
מ"ט. ויחוס קי"ב. ירושלמי דמיא חסמי. ס"ד.

מסורת
הוא מסומן פי' ויחוס, בדר חסמי. ח"ב. ספחים כ"א. יבמות מ"א. ביק ש"ם. ג"א. מנחות ג"א. חרין ק"א.

מסורת
הוא מסומן פי' ויחוס, בדר חסמי. ח"ב. ספחים כ"א. יבמות מ"א. ביק ש"ם. ג"א. מנחות ג"א. חרין ק"א.

- הביטוי "דחקה ונכנסה", שמתייחס לאפשרות שאישה תידחק אל תוך העזרה, נדיר יחסית בספרות חז"ל. כאן הוא מופיע פעמיים: פעם אחת בנוגע לסומכוס, התלמיד הלא רצוי שדחק ונכנס; ופעם שנייה בנוגע לאישה ה"מדומיינת" שרבי יוסי מעלה על דעתו. מה נוכל ללמוד מהשימוש בביטוי זה? האם ניתן להשוות בין התלמיד ובין אותה אישה, ואם כן – מה מעלה השוואה זו?
- כיצד ניתן להסביר את תגובתו של רש"י: "ונשים אין נכנסות לה [לעזרה], כדתנן באבות הטומאות בפרק קמא דמסכת כלים", שהרי ראינו במסכת כלים שדבר זה לא נאמר? האם זו טעות מצדו של רש"י? אם כן, כיצד אפשר להסבירה? ואם לא, כיצד ניתן להבין את דבריו?
- התוספות מבקרים את רש"י: "פירש הקונטרס [רש"י] דאין אשה נכנסת בעזרה כדתנן פ"ק דכלים [=בפרק ראשון של מסכת כלים]. ולא דק, דלא אשכחן בשום דוכתא דנשים אסורות ליכנס בעזרה [=ולא דייק כי לא מצאנו בשום מקום שנשים אסורות להיכנס בעזרה!]" מה אפשר ללמוד מדבריהם?
- בעלי התוספות ממשיכים ומונים מקרים שבהם נכנסו נשים לעזרה. למשל שהיות ששחיטה של נשים את הקורבן היא כשרה (זבחים לא) ואם כן הן יכולות להיכנס לעזרה, וכמו כן, גם טקס הסוטה ואישה שלקחה נדר נזירות נכנסות לשם. הם ממשיכים ואומרים שזה לא היה זה מצב מצוי ("ומילתא דלא שכיחא היא") שנשים נכנסו אל העזרה אבל לאו דווקא מצב בלתי אפשרי.

אני מקווה שהמסע הזה עניין אתכם ואתכן. האם יש לכם תובנות חדשות לגבי מקום הנשים בבית המקדש? האם תוכלו לנסח מסקנות (גם אם ראשוניות וחלקיות) בשאלות הקשורות במרחב מקודש ומגדר?

חג שמח,

דליה מרקס